YASHIL IQTISODIYOT VA BARQAROR RIVOJLANISH

Vosijonov Dilmurodjon Ozodbek o‘g‘li
Sarbon Universiteti
Iqtisodiyot yo‘nalishi
1-kurs talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.20032476

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada yashil iqtisodiyot tushunchasi, uning asosiy tamoyillari hamda barqaror rivojlanish bilan o‘zaro bog‘liqligi tahlil qilinadi. Shuningdek, global ekologik muammolar sharoitida yashil iqtisodiyotga o‘tishning zarurati, iqtisodiy samaradorligi va ijtimoiy ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi. O‘zbekiston misolida ushbu yo‘nalishning rivojlanish istiqbollari ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologiya, resurs tejash, qayta tiklanuvchi energiya, iqtisodiy o‘sish, ekologik xavfsizlik.

Bugungi kunda global miqyosda iqlim o‘zgarishi, atrof-muhitning ifloslanishi va tabiiy resurslarning kamayib borishi insoniyat oldida turgan eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal etishda an’anaviy iqtisodiy model yetarli natija bermayotgani sababli yangi yondashuv – yashil iqtisodiyot konsepsiyasi shakllandi. Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslanib, iqtisodiy o‘sish bilan bir qatorda ekologik muvozanatni saqlash va ijtimoiy farovonlikni oshirishni maqsad qiladi.

Barqaror rivojlanish esa bugungi ehtiyojlarni qondirish bilan birga kelajak avlodlarning manfaatlarini ham hisobga oladigan rivojlanish modelidir. Shu bois yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanishning muhim vositasi sifatida qaraladi.

Yashil iqtisodiyot – bu tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy samaradorlikni uyg‘unlashtirgan iqtisodiy tizimdir. Ushbu modelda ishlab chiqarish jarayonlari ekologik xavfsizlik talablariga mos ravishda tashkil etiladi, chiqindilar kamaytiriladi va energiya samaradorligi oshiriladi.

Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

Resurslardan samarali foydalanish

Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish

Atrof-muhitni muhofaza qilish

Ijtimoiy tenglikni ta’minlash

Innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish

Mazkur tamoyillar iqtisodiy faoliyatning barcha sohalariga tatbiq etilishi orqali ekologik muvozanatni saqlashga xizmat qiladi.

Barqaror rivojlanish tushunchasi ilk bor XX asrning oxirida xalqaro miqyosda keng qo‘llanila boshladi. U iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik omillarning o‘zaro uyg‘unligini ta’minlashni nazarda tutadi.

Barqaror rivojlanishning uch asosiy komponenti mavjud:

Iqtisodiy barqarorlik – iqtisodiy o‘sishning uzluksizligi

Ijtimoiy barqarorlik – aholi turmush darajasining yaxshilanishi

Ekologik barqarorlik – tabiiy resurslarning saqlanishi[2]

Ushbu komponentlarning uyg‘unligi jamiyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi. Agar iqtisodiy rivojlanish ekologik zarar hisobiga amalga oshirilsa, bu uzoq muddatda salbiy oqibatlarga olib keladi.

Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanishning amaliy mexanizmi sifatida qaraladi. U iqtisodiy faoliyatni ekologik talablar bilan uyg‘unlashtirish orqali barqarorlikni ta’minlaydi. Masalan, quyosh va shamol energiyasidan foydalanish nafaqat energiya manbalarini diversifikatsiya qiladi, balki atmosferaga zararli gazlar chiqishini kamaytiradi.

Shuningdek, chiqindilarni qayta ishlash, suv resurslarini tejash va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishish mumkin. Bu esa o‘z navbatida barqaror rivojlanishning asosiy maqsadlariga xizmat qiladi.

Global miqyosda yashil iqtisodiyotga o‘tish zarurati

Bugungi kunda dunyoda ekologik muammolar tobora keskinlashib bormoqda. Iqlim o‘zgarishi, global isish, suv tanqisligi va biologik xilma-xillikning kamayishi insoniyat uchun jiddiy xavf tug‘dirmoqda.

Shu sababli ko‘plab davlatlar yashil iqtisodiyotga o‘tish siyosatini amalga oshirmoqda. Bu borada quyidagi yo‘nalishlarga alohida e’tibor qaratilmoqda:

Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish

Energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish

Ekologik transport tizimlarini yaratish

Yashil qurilish va infratuzilmani rivojlantirish

Mazkur chora-tadbirlar nafaqat ekologik muammolarni kamaytiradi, balki yangi ish o‘rinlari yaratish orqali iqtisodiy o‘sishga ham xizmat qiladi.

O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish, suv resurslaridan samarali foydalanish va ekologik muhofaza choralarini kuchaytirish ustuvor vazifalardan biri etib belgilangan.

Mamlakatda:

Quyosh elektr stansiyalari qurilmoqda

Energiya samaradorligini oshirish dasturlari amalga oshirilmoqda

Ekologik qonunchilik takomillashtirilmoqda

Bu esa O‘zbekistonning barqaror rivojlanish yo‘lidan borayotganini ko‘rsatadi.

Yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. U quyidagi afzalliklarni ta’minlaydi:

Aholi salomatligini yaxshilaydi

Yangi ish o‘rinlari yaratadi

Energiya mustaqilligini oshiradi

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta’minlaydi[3]

Shuningdek, yashil texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi va mahsulot raqobatbardoshligi oshadi.

Xulosa qilib aytganda, Yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish bir-biri bilan uzviy bog‘liq tushunchalar bo‘lib, zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ekologik muammolar kuchayib borayotgan bugungi davrda ushbu modelga o‘tish zarurati yanada ortmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2019. – 1–38-betlar.
2. Abdurahmonov Q.X. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: “Iqtisodiyot”, 2020. – 245–268-betlar.
3. Rasulov A., Karimov M. Barqaror rivojlanish asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 112–140-betlar.